

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกร เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร กับระดับการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ โดยศึกษาปัจจัยพื้นฐาน, สภาพทางเศรษฐกิจ และทัศนคติ ของเกษตรกรที่ส่งผลถึงการนำเอาแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือเกษตรกรที่เคยรับการอบรมจากสำนักงานเกษตรอำเภอหนองหิน ในเรื่องแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาแล้วจำนวน 140 คน รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ในการวิเคราะห์ ข้อมูล ใช้ค่า ร้อยละ (Percentage), ความถี่ (Frequency), ค่าเฉลี่ย (Mean), ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation), ค่าต่ำสุด (Minimum), ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าทดสอบไค-สแควร์ (Chi-square Test) สามารถสรุปผลการวิเคราะห์ ได้ดังนี้

1.1 ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

1.1.1 ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย ปี 51.9 ปี โดยมีอายุมากที่สุด 73 ปี และต่ำสุด 27 ปี เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 52 ปี คิดเป็นร้อยละ 65.7 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 69.3 จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นหรือสูงกว่า ร้อยละ 81.4

1.1.2 สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 77.9 ทำการเกษตร ในลักษณะปลูกพืชล้มลุกเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าว และถั่วเหลือง และส่วนใหญ่ ร้อยละ 56.4 ไม่มีการเลี้ยงสัตว์ เพื่อการบริโภค ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาพฤติกรรมการใช้ยาเพื่อการบริโภคที่พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 66.4 ไม่สามารถผลิตอาหารไว้เพื่อการบริโภคในครัวเรือนได้ เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 60.7 มีสมาชิกในครอบครัวตั้งแต่ 4 คนขึ้นไป และมีสมาชิกในครัวเรือนที่สามารถช่วยเหลือกิจกรรมทางการเกษตรได้มีเพียง 1-3 คน เกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 55 มีรายได้ ต่ำกว่า 50,000 บาทต่อปี และร้อยละ 85 มีหนี้สินอยู่ระหว่าง 10,001-50,000 บาท เกษตรกรส่วนใหญ่มีสุขภาพแข็งแรง และมีอาการเจ็บป่วยเป็นบางครั้ง การมีส่วนร่วมกิจกรรมของชุมชนเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 87.1 เข้าร่วม

กิจกรรมของชุมชนเป็นบางครั้ง การได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 50.7 รับฟังจากสื่อชนิดใดชนิดหนึ่ง และเกษตรกรร้อยละ 94.3 มันจะได้รับข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจากการชมโทรทัศน์ และจากการเข้ารับการอบรมจากหน่วยงานของรัฐฯ 1-2 ครั้งต่อปี

1.2 ทดสอบความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษาพบว่า ระดับความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร เฉลี่ย 5.1 คะแนน เมื่อเทียบกับเกณฑ์แล้ว อยู่ในระดับความรู้มาก เกษตรกรมีความรู้สูงสุด 10 คะแนน และเกษตรกรมีความรู้ต่ำสุด 0 คะแนน

1.3 ทักษะความเชื่อมั่นของเกษตรกรต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษาพบว่า ทักษะความเชื่อมั่นของเกษตรกรต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อยู่ในระดับความเชื่อมั่นสูง เกษตรกรมีความเชื่อมั่นสูงสุด ในประเด็น “การทำการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงโดยการใช้ผลผลิตในไร่นาเป็นอาหารสัตว์ ช่วยลดต้นทุนการผลิต และทำให้ครอบครัวมีความมั่นคงทางรายได้” และเกษตรกรมีความเชื่อมั่นต่ำสุดที่ประเด็น “ครอบครัวของท่านมีแรงงานเพียงพอในการทำการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงโดยไม่จำเป็นต้องออกไปทำงานต่างถิ่น”

1.4 ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการศึกษาพบว่า การปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร อยู่ในระดับความรู้น้อย เกษตรกรมีการปฏิบัติสูงสุด ในประเด็น “ท่านมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนหรือสร้างเครือข่ายทางการเกษตร” เกษตรกรมีการปฏิบัติต่ำสุดที่ประเด็น “ท่านมีการวางแผนการใช้จ่ายรายเดือนและรายปี” และ “ท่านมีการบันทึกรายรับรายจ่าย”

1.5 ความคิดเห็นว่าสามารถทำการเกษตรตามแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติต่อไป

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรเชื่อมั่นว่าจะสามารถทำการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงต่อไปได้เนื่องจาก เกษตรกรมีความเชื่อมั่นในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นหลักการที่ดี ร้อยละ 55.3 และเกษตรกรเชื่อมั่นในแนวคิดขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ร้อยละ 29.8 และจากการติดตามประเมินผลหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน พบว่าเกษตรกรทั้งหมด 215 ราย ได้นำความรู้จากการฝึกอบรมในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ไปใช้ในชีวิตประจำวันและในการประกอบอาชีพ เช่น การทำบัญชีครัวเรือน, การทำกองปุ๋ยหมักใช้เองในพื้นที่แปลงเกษตรของตน, การทำน้ำยาอเนกประสงค์ใช้เพื่อลดรายจ่าย และเกษตรกรที่จบไปจากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ยังคงรวมตัวกันเลี้ยงไก่ไข่ และ

ปลูกผักปลอดสารพิษ เพื่อใช้บริโภคและจำหน่ายให้กับชุมชนของตนเอง พร้อมส่งตัวแทนเกษตรกรมาเป็นพี่เลี้ยงในการช่วยเจ้าหน้าที่ และวิทยากรในการสอนเกษตรกรภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในรุ่นต่อไปอีกด้วย

นอกจากนี้ จากการติดตามและสอบถามปัญหาอุปสรรคและความต้องการของเกษตรกรในการนำเอาความรู้จากการฝึกอบรมไปปฏิบัติพบว่าเกษตรกรต้องการความรู้เพิ่มเติมในการจัดการกิจกรรมภายในพื้นที่เพราะปลูกของตนเอง เช่น เกษตรกรต้องการความรู้เรื่องการใช้ไส้หมักวันไม่ ในการไล่แมลง, ต้องการใช้สารชีวภัณฑ์บีวาเรีย (*Beauveria bassiana*) เพื่อป้องกันกำจัดแมลง และการเพาะและขยายเชื้อไตรโคเดอร์มา (*Trichoderma harzianum*) ในการป้องกันโรครากเน่า ซึ่งเกษตรกรต้องการให้ศูนย์เรียนรู้ฯ นำความรู้ในเรื่องดังกล่าวมาสอนให้กับเกษตรกรในรุ่นต่อไป

1.6 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล กับระดับการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกร

ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยเกี่ยวกับ เพศ, อายุ, ระดับการศึกษา, จำนวนสมาชิกในครัวเรือน, รายได้, สุขภาพ, จำนวน แรงงานทางการเกษตรในครัวเรือน, จำนวนชนิดสัตว์ที่เกษตรกรได้รับ และความเชื่อมั่นของเกษตรกรไม่มีผลต่อการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ

ส่วนปัจจัยที่มีผลในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ คือ ลักษณะการทำกรเกษตรของเกษตรกร, จำนวนชนิดสัตว์เลี้ยง, ภาวะหนี้สิน, ระดับการมีส่วนร่วมในชุมชน, พฤติกรรมการใช้จ่ายเพื่อการบริโภค และความถี่ในการเข้ารับการอบรม และระดับความรู้ของเกษตรกร

5.2 การอภิปรายผล

1. จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล กับระดับการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรทุกเพศทุกวัย ทุกระดับการศึกษาสามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้เท่าๆกัน แม้เกษตรกรจะมีรายได้น้อย หรือมีรายได้มาก มีสุขภาพแข็งแรงดี หรือมีโรคประจำตัว เป็นเกษตรกรที่อยู่ในครัวเรือนใหญ่ มีแรงงานในครัวเรือนมาก หรือเป็นเกษตรกรที่อยู่ในครัวเรือนขนาดเล็ก มีจำนวนแรงงานในครัวเรือนน้อย ก็ไม่มีผลต่อระดับการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ทุกคนสามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้

2. จากการศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างลักษณะการทำการเกษตรของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรที่มีลักษณะการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ปลูกพืชหลากหลายชนิด และมีจำนวนชนิดสัตว์เลี้ยงที่หลากหลาย สามารถหมุนเวียนวัตถุดิบจากกิจกรรมหนึ่งไปใช้ในอีกกิจกรรมหนึ่งได้ เช่น การใช้มูลของสัตว์เลี้ยงไปใช้เป็นปุ๋ยในพื้นที่ปลูกผักปลอดสารพิษ หรือการใช้ส่วนที่ตัดทิ้งของผักที่ปลูกไว้ ไปเป็นอาหารเสริมให้กับสัตว์เลี้ยง เช่น เป็ด หรือ ไก่ ทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิต และปลอดภัยจากสารพิษ มากกว่ากลุ่มเกษตรกรที่มีกิจกรรมการเพาะปลูกในลักษณะปลูกพืชล้มลุกเชิงเดี่ยว เช่น ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์, ถั่วเหลือง, กระเทียม ซึ่งเป็นพืชที่เกษตรกรนิยมใช้ปุ๋ยเคมีและสารกำจัดศัตรูพืช เพื่อใช้เตรียมการเพาะปลูก ซึ่งนอกจากจะเป็นอันตรายต่อสุขภาพของเกษตรกรแล้ว ยังเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นอีกด้วย

3. จากการศึกษาพฤติกรรมกรรมกรมีส่วนร่วมในชุมชนของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรที่มีส่วนร่วมกับชุมชนบ่อยครั้ง มักจะเป็นกลุ่มเกษตรกรผู้นำ ซึ่งจะเป็นเกษตรกรที่มีความสนใจ และหมั่นเพียรในการหาความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ เกษตรกรที่มีลักษณะดังกล่าวจะสามารถยอมรับความรู้และแนวคิดใหม่ๆ ไปปฏิบัติได้ง่าย สอดคล้องกับ อูสนีย์ (2543) ได้วิจัยเรื่องศักยภาพของพื้นที่และทัศนคติต่อการทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ กรณีศึกษาพื้นที่ขยายผล ตำบลเขาหินพัฒนา และตำบลฝั่งรวง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดเพชรบุรี พบว่า หัวหน้าครัวเรือนเกษตรกร มีทัศนคติต่อการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ที่ระดับสูง

4. จากการศึกษาพฤติกรรมกรใช้จ่ายเพื่อการบริโภคของเกษตรกรพบว่าเกษตรกรที่มีการเลี้ยงสัตว์ปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเอง จะสามารถลดค่าใช้จ่ายประจำวันลงสอดคล้องกับ สัมพันธ์ (2538) ได้ศึกษาพบว่า เกษตรกรที่การเกษตรผสมผสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนมากมีการขุดสระเลี้ยงปลา ปลูกไม้ผล พืชผักสวนครัวกับการเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรมีรายได้ 1,058 บาทต่อครัวเรือน หนี้สินเกษตรกรลดลงร้อยละ 38.5 มีการเกื้อกูลกัน รวมกลุ่มกัน การแบ่งปันผลผลิต ครอบครัวยังมีอาหาร

บริโภคมมากขึ้น คนในครอบครัวมีโอกาสทำงานร่วมกัน เมื่อเปรียบเทียบกับเกษตรกรที่ไม่ได้รับการส่งเสริม มีความแตกต่าง ในด้านแนวคิด และการพึ่งตนเองมากกว่าด้านอื่น

5. จากการศึกษาระดับความรู้เรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างพบว่า เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับหนึ่ง โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ ได้รับข่าวสารทางโทรทัศน์ และเกษตรกรมีความเชื่อมั่นในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงว่าจะสามารถเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และแนวทางการแก้ไขปัญหาในชุมชนของเกษตรกรได้ แต่การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันของเกษตรกร ยังมีไม่มากนัก โดยจะพบเกษตรกรที่สามารถนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้ในเฉพาะในพื้นที่ทำการเกษตรที่มี มีปัจจัยเกื้อหนุน เช่น ลักษณะการทำเกษตรแบบผสมผสาน หรือมีกิจกรรมทางการเกษตรที่หลากหลาย เช่นการเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิดเพื่อการบริโภค หรือมีกิจกรรมที่หลากหลายภายในพื้นที่ทำการเกษตรของตน ซึ่งจะไปตามหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในเรื่องการใช้ปัจจัยที่มีอยู่ในพื้นที่การเกษตรของตนเองเพื่อลดการพึ่งพาปัจจัยจากภายนอก เช่นการ ผลิตอาหารเพื่อการบริโภคจากพื้นที่ทางการเกษตรของตนเอง นอกจากจะเป็นการลดค่าใช้จ่ายลงแล้ว ยังเป็นการลดความเสี่ยงจากการได้รับสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชที่ปนเปื้อน มาพร้อมกับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ซื้ออีกด้วย และจากการศึกษาพบว่า การเน้นย้ำถึงเรื่องแนวทางการปฏิบัติในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้กับเกษตรกรบ่อยครั้ง มีผลให้เกษตรกรได้รับความรู้และแนวทางในการปฏิบัติจนสามารถนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้ภาระหนี้สินของเกษตรกรเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีผลต่อการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกร

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากการศึกษาที่มีผลต่อการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกร อำเภอนาหมื่น จังหวัดน่าน มีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1.1 จากการศึกษาพบว่าการจัดการอบรมหรือการประชุมให้ความรู้ และการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน โดยให้เกษตรกรเข้าร่วมเป็นประจำนั้น เป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญส่งผลให้เกษตรกรผู้เข้ารับการอบรม มีความรู้ และสามารถนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันได้มากขึ้น ฉะนั้นหน่วยงานของรัฐฯ หรือหน่วยงานส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ควรจะมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และครอบคลุมกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายเพื่อให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถเข้าถึงกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายได้มากขึ้น

1.2 จากการศึกษาลักษณะเกษตรกรที่สามารถนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ พบว่าเกษตรกรที่สามารถนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดีนั้น จะเป็นเกษตรกรที่มีความสนใจกระตือรือร้นหาความรู้ และสนใจเข้ารับการอบรมหรือร่วมกิจกรรมของชุมชนอยู่เสมอ เป็นเกษตรกรที่มีความรู้ในแนวทางการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดีและมีกิจกรรมหลากหลายในพื้นที่ทางการเกษตรของตนเอง ฉะนั้นหน่วยงานหรือ นักส่งเสริมฯ ที่ต้องการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปยังกลุ่มเป้าหมายเกษตรกรเหล่านี้ ควรจะเริ่มวางเป้าหมายจากกลุ่มเกษตรกรเหล่านี้ก่อน

1.3 ปัจจัยที่สำคัญประเด็นหนึ่งที่มีผลต่อการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกร คือภาระหนี้สินของเกษตรกร ฉะนั้นหน่วยงานหรือ นักส่งเสริม ที่ต้องการส่งเสริมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปยังกลุ่มเป้าหมายเกษตรกรเหล่านี้ จะต้องมียุทธศาสตร์การจัดทำบัญชีครัวเรือน บัญชีฟาร์ม อยู่ในหลักสูตรของการอบรมอยู่เสมอ เพื่อฝึกฝนให้เกษตรกรรู้จักการจัดการบริหาร รายได้ รายรับ ของตนเองควบคุมปัจจัยความเสี่ยง ลดสิ่งรายจ่ายในสินค้าฟุ่มเฟือย สนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์, สวัสดิการต่างๆ ให้กับเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้การส่งเสริมแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงแก่เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายทำได้ดีขึ้น

1.4 จากการติดตามผลภายหลังการดำเนินโครงการพบว่าเกษตรกรที่ผ่านการอบรมไปแล้วยังคงต้องการความรู้เพิ่มเติม และยินดีเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เพื่อเป็นผู้ช่วยวิทยากร หรือเพื่อมาทบทวน หรือเพื่อต้องการความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเติม เจ้าหน้าที่ส่งเสริมฯ สามารถให้เกษตรกรที่มีความสนใจเหล่านั้นเป็นตัวอย่าง และเป็นวิทยากรสมทบเพื่อทำให้กลุ่มเกษตรกรที่กำลังดำเนินการอบรม เกิดความเชื่อถือ และเป็นแบบอย่างในการดำเนินงานได้อีกทางหนึ่งด้วย และยังเป็นการทำให้ศูนย์การเรียนรู้ฯ สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนอย่างแท้จริง สามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ อยู่ได้แม้ไม่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐฯ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการนำ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอนาหมื่นจังหวัดน่านในครั้งนี้เป็นการศึกษา ถึงปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผล ถึงระดับการนำ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ แต่ไม่ได้ลงลึกไปในรายละเอียดของแต่ละปัจจัยที่พบ ว่าแต่ละปัจจัยมีผลต่อการนำ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ของเกษตรกรในทิศทางใด หรือแต่ละปัจจัยส่งผลต่อระดับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้มากน้อยแค่ไหน โดยอาจจะต้องขยายขอบเขตการวิจัยให้มากขึ้น ให้ครอบคลุมกลุ่มเกษตรกรที่มากขึ้น เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลถึงการนำไปปฏิบัติของเกษตรกรให้มากขึ้น
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยเดียวกัน กับกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่อื่นๆ เพื่อความเหมือนและแตกต่างถึงผลการวิจัยว่ามีส่วนคล้ายหรือแตกต่างกันอย่างไร ซึ่งทำให้จะสามารถเห็นภาพที่ชัดเจนถึงปัจจัยที่มีผลต่อการนำไปปฏิบัติของเกษตรกรอย่างแท้จริง
3. ควรมีการทดลองนำกระบวนการ หรือนวัตกรรมใหม่ๆ นำมาใช้ควบคู่กับการศึกษา ปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของเกษตรกร เพื่อดูว่ากระบวนการ หรือนวัตกรรมใหม่ๆ นั้นมีผลต่อกระบวนการยอมรับของเกษตรกรหรือไม่